

Večino napak v slovenskih oblikah in pravopisu ne moremo pripisati tiskarskemu škrtu, npr. *čem* dlje sem premišljal, pri *čemu*, *častitam* vam, pred *kratkem*, *zanešenjstvo*, *renesanca*, *daljše* stolice, *Šmarjetske* toplice, z *kostanjem* listjem, o *Tatarjih*, ipd.). Pravo zmedo je v knjigi povzročil tudi *bralec*—*bravec*; na nekaterih straneh najdemo več pisave z *l*, na drugih spet z *v*, večkrat pa se mešata pravopisa celo na isti strani.

Najbrž moramo pripisati vplivu let in slabih zvez med avtorjem in tiskarno tudi pomote v letnicah in datumih, ki bi bile sicer za tako natančnega znanstvenika nenavadne: tako Molè ni prišel v Krakov leta 1907 ampak 1908 (str. 52); Nemci so zasedli Paris 14. junija 1940, ne 14. maja (str. 476); februararska buržoazno-demokratska revolucija v Rusiji ni mogla po nobenem koledarju biti 17. marca 1917 (str. 214), bila je 27. februarja (12. marca).

Med posledice nervoznega časa moramo verjetno šteti kar prepogoste tiskarske napake, ki tu in tam ogrožajo celo razumljivost, npr.: ko smo naslednje jutro *obdajal*, je bil tako mrzel veter... (162); ter da se moram *oprosti* dosedanjega državljanstva (364); saj sem jaz prvi nekako *načel* njegovo delovanje (313); saj je bila *os* (namesto: ost) njegove politike predvsem usmerjena dosledno proti Sovjetski zvezi (361); rus.: Počemu ne *hodite*, namesto: *hotite* (439); *Stani* osel, nam. *Stari* (146), itd., itn.

Velika škoda je, da se niti avtor niti izdajatelj ni odločil za imensko kazalo; v Spominih je toliko znamenitih slavističnih in drugih znanstvenih imen, ki jim Molè posveča večjo ali manjšo pozornost, jih ocenjuje, itd., in ki bi utegnili zanimati tudi npr. poljskega bralca; toda ali naj zato pregleda vsa poglavja?

F. Jakopin
Filozofska fakulteta v Ljubljani

VALENTIN VODNIK IN F. M. DOSTOJEVSKI V KONDORJU

V Kondorjevi knjižni seriji, ki z današnjimi 120 oziroma 140 številkami že zdaj predstavlja enega pomembnih strokovno vodenih založniških in uredniških podvigov pri nas, sta med zadnjimi zvezki izšla *Izbrano delo Valentina Vodnika in Izbor kratke proze F. M. Dostojevskega*. Zvezka, ki bosta nedvomno med dijaki, profesorji, pa tudi siceršnjimi poznavalci in ljubitelji zbudila zanimanje, sta uredila Jože Koruza in Aleksander Skaza.

Koruzov izbor iz Vodnikovih pesmi, strokovno-poučnih in žurnalistično-pripovednih spisov ter pisem s svojo tehtnostjo pa spričoč oddaljenosti zadnjih takšnih izborov (pesništva, ki ga je odbral Gspan 1958, sicer I. Grafenauerjev ter Pregljev in Lahov 1919) najbrže ni ustregel le običajno razprostranjeni vedoželjnosti, marveč tudi šolskim potrebam. — Njegovo posebnost predstavlja obsežen izbor proznih spisov razne vrste in vsebine, ne da bi urednik seveda hkrati kako zapostavljal Vodnikovo verzifikacijo. Pesništvo je literarna zgodovina izdatno raziskovala in razlagala že doslej, Koruza pa je iz Vodnika izluščil, razložil in poudaril tudi tiste prvine in plasti, ki ne kažejo Vodnika le kot prvega slovenskega pesnika, temveč tudi kot začetnika slovenske pripovedne proze. Če pomislimo, da je v Vodnikovih časih po Evropi že zastavil

svoje prve zmagovite korake roman in da gre njegova produkcija takrat že v stotine, se Vodnikovi pripovedni poskusi morda res ne zdijo kdove kako imenitni, saj gre zvečine za kratke poučno-zabavne zgodbe in žurnalistična poročila, je pa po drugi strani tudi res, da pred tem Slovenci samonamenske pripovedne proze sploh nismo imeli; da je bilo pred tem vse pripovedno le kot »eksempl«¹ vpleteno med cerkveno prozo ali pa prepuščeno ustnemu sporočanju. Pri Vodniku se poprejšnja cerkvena utilitarnost najprej laicizira (npr. v basensko poanto), večkrat pa se zgodba tudi že enostavno pripovedno izživi kar sama iz sebe, brez takšnega prepoudarjenega nauka. Ustrezne poskuse je mogoče spet šele prav in pošteno oceniti ob pomisli, koliko let in desetletij je moralo preteči do organskega nadaljevanja in razvoja tako zastavljenih začetkov.

Koruzov komentar je neobičajno podroben in sistematičen, tako da izdatno presega srednješolske potrebe; z nadrobnim opisovanjem geneze različnih podmen pogosto spominja že na uvodne tekstološke komentarje k ZD slovenskih klasikov in obsega kar tretjino knjižice. Začenja se s poglavjem o Vodnikovem življenju (Življenje), nadaljuje z opisom njegovega dela (Delo) in s poglavjem Pesniški razvoj, ki bi se si-

cer po svoji vsebini najbrže dalo smotno strniti s poprejšnjim, sicer pa predstavlja jedro spremenne besede. — V njem razlaga pesnikov razvoj kot pot iz Pohlino ve klasi- cistične šole skozi Zoisovo še zmeraj klasi- cistično intonirano mentorstvo v značilno slovensko, akcentuacijsko metrirano verzifi- kacijo, in hkrati kot pot iz prosvetljske utilitaristične verzifikacije na robove ro- mantično intonirane, neutilitarne poezije. — Med vrsticami večkrat obzirno in kon- tekstualno polemizira z nekaterimi znanimi trditvami slovenske literarne zgodovine (npr. s tisto o vplivanju Musenalmanachov na Pisanice). — V poglavju Iz pesniške de- lavnice poudarja predvsem Vodnikovo ne- nenehno in potrpežljivo popravljanje verzov, pri čemer obširneje navaja Grafenauerjevo razlago enega takšnih popravljalnih postop- kov. Ko govori o »drobnih oblikah pripo- vedne proze«, opozarja na različne struktu- re, ki so se spontano ustrojile glede na me- sto objavljanja in ob drugem razlaga tudi Vodnikovo šegavost kot značajsko in estet- sko kvaliteto, ki mu je bila sicer prirojena, ki pa je hkrati ustrezala estetskim idealom 18. stoletja ter se kot eden izmed možnih estetskih vzorcev vzdržuje vse do danes. — Potem omenja še Vodnikove dramske ambicije ter končno na kratko označi nje- gov pomen za slovensko literaturo in kul- turo ter dodaja pomembnejšo predmetno bibliografijo (9 + 38 enot).

Tudi opombe so podrobne, z obširnostjo pogosto dopolnjujejo poprejšnjo razlago, pritaknjen pa jim je slovarček težje razum- ljivih besed. Skratka Kondor, ki po teht- nosti, sistematičnosti in strokovnosti sodi med najboljše, kar je doslej v zbirki izšlo.

V 118. zvezku pa je izšel »izbor kratke pro- ze« Fjodora M. Dostojevskega v uredništvu Aleksandra Skaze in v prevodih Vere Brn- čićeve, A. Skaze, Josipa Vidmarja in Ja- neza Zora. V zanimivi spremni besedi ured- nik interpretira predvsem umetnikovo poj- movanje realizma in fantastike, njegovo iskanje in odkrivanje fantastičnega bistva resničnosti, človeka v človeku. Pri tem naj bi Dostojevski praviloma koncentriral pripo- povedno dogajanje v karseda zožena čas in prostor ter vanju stavil maksimalno število pripovedovanih oseb in tém. Takšen postop- ek izsiljuje napete in izzivalne strukture, v katerih se ovedene strasti in podpovršin- sko v ljudeh nenehno in burno soočajo med seboj. Pojavi socialne in psihološke resnič- nosti v tem procesu odpadajo kot nezani- mivi, v bralčevo zavest pa pronicajo vpra- šanja večpomenskega, dvosmiselnega in za- to komajda določljivega bistva človeka.

Koncentracija tém se seveda v kratkem be- sedilu uresničuje na eni sami pripovedo- vani osebi, se pa zato pripovedni pogledi (perspektive) nenehno mnogostransko in ambivalentno menjavajo, pri čemer se pri- poved naglo bliža grotesknemu kot samo- vsebni protivnosti sveta. Na pojav izrecne- je opozarja del spremenne besede, ki skuša nekoliko podrobneje razložiti »filozofsko« (?) novelo Bobek — najbrž nekaj najbolj presenetljivega, kar lahko pride izpod pisa- teljskega peresa. V njej je kot strukturne plasti mogoče odkriti domala vse bistvene sestavine pripovedne proze Fjodora Mihaj- loviča: njegovo nenehno pripovedno igr- o med življenjem in smrtjo, značilni morali- zem, potem aktualistično, že polžurnalistič- no odzivanje na svet itd. — in vse to v tisti fantastični igri vrednot, podob in besed, ko pravazprav ne gre več za vrednote niti podobe niti besede, temveč le še za nekak- šen mračen ples benigno-malignih senc, pri- vidov in more o življenju.

— Spremna beseda očitno upošteva obsež- no literaturo, ki jo deloma tudi navaja, predvsem nekaj novejših deloma že tudi pri- nas znanih razlagalcev literature F. M. Do- stojevskega (Bahtin, Grossman, Šklovski, Zweig idr.). Ob tem pa je treba opozoriti, da je marsikatera kombinacija ali namig v Skazovi interpretaciji za dostojevskologe nova; že uvrstitev Kayserjeve monografije o groteski med temeljno literaturo namigu- je, kam, v katero smer bistveno teži Ska- zova raziskovalna ambicija.

Tako moremo po strokovno-znanstveni pla- ti ta zvezek Kondorja šteti med komajda kako oporečen: razlaga je dodan še zani- mivo pisan, pregleden in jasen življenjepis ter običajne tekstološke opombe. — Delen po- mislek se zbuja le glede na namen zbirke. Zdi se namreč, da del razlage po svoji termi- nologiji in pojmovni oziroma logični aparatu- ri le zahteva precej višjo raven strokovne izobrazbe, kakor pa jo zmore srednješolec, študent in pogosto celo diplomiran slavist. To velja zlasti za uvodni del razlage, kjer urednik naglo kopiči probleme enega na drugega, ti pa pogosto spregovorijo le v kontekstu; zraven uporablja tehnične ter- mine, ki bi zahtevali izrecno razlago (esha- tologija ali ambivalenca sta najbrže kot ter- mina srednješolcu in študentu vsaj toliko nejasna in potrebna razlage kot npr. grand- père iz op. k str. 57). Dodatne težave nastajajo tudi zaradi tega, ker spričo posebne pojmovne aparature prihaja do neuvajenih in netradicionalnih logičnih zvez, brez ustrezne literarnozgodovinske tradicije. — In če že na silo iščemo pomanjkljivosti, bi

dodali še to, da bi bilo med tekstološkimi opombami dobro navesti doslejšnje objave upoštevanih novel v slovenščini.

Sicer pa velja, kar je bilo že izrečeno: informativen zvezek, predstavitev velikega

romanopisca z njegovo manj znano in pogosto manj cenjeno, pa enako zanimivo kratko prozo.

Matjaž Kmecl

Filozofska fakulteta v Ljubljani

SLOVANSKE KNJIŽEVNOSTI 20. STOLETJA

Lansko leto je v Moskvi izšel Zbornik¹, ki obsega 19 esejev: 6 o srbski (Serbskaja literatura konca XIX — načala XX veka; Hudoženstvennye tečenija i idejno-estetičeskaja bor'ba v serbskoj literature mežvoenennogo perioda; Stevan Sremac; Social'naja napravlenost' Ivo Čipiko; Tvorčestvo Borisava Stankovića; Lirika Milana Rakića), 3 o hrvaški (Horvatskaja literatura 1918—1941 gg.; Vladimir Nazor — pisatelj i graždanin; K voprosu o hudoženstvennom metode Avgusta Cesarca), 1 o makedonski (Kočo Racin i roždenie makedonskoj proletarskoj literatury), 2 o češki (Russkie perevody »Silezskih pesen« Petra Bezruča; Drama Čapka »R. U. R.«), po 1 iz bolgarske (Bolgarskaja dramaturgija pervogo desjatiletija narodnoj vlasti) in poljske literature (Rasказы i povesti Ivaškeviča (40—60-e gody)); 5 esejev, torej več kot ena četrтина, pa je v knjigi posvečenih slovenski literaturi in njenim vidnejšim predstavnikom, in samo o teh esejih tu na kratko poročam.

N. I. Kravcov v prispevku »Osnovnye tendencii razvitiya slovenskoj literatury konca XIX — načala XX veka« pregledno opisuje smeri v slovenski književnosti na prelomu stoletja, nato pa podrobneje pregleduje poezijo Aškercarja, Cankarja, Ketteja, Murna, Župančiča, omenja Gradnika; v drugem delu se ustavlja ob prozaikih — Deteli, Finžgarju, Kraigherju, Cankarju, Mešku idr., na koncu pa razpravlja še o dramatikih tistega časa. Kljub jasnim in ponekod izredno natančnim oznakam posameznih del pa bi avtorju članka lahko očitali nekatere pomanjkljivosti in netočnosti (o Stritarju npr. govori kot o epigonu; pri Aškercu opazi kritično noto, pri Gregorčiču pa je niti ne omenja; Aškercu pripisuje socialistične ideje, pri Cankarju omenja »višji tip realizma«, pri predstavnikih moderne pa ne opazi na začetku drugih vplivov razen impresionizma). Lahko mu očitamo tudi nekatere čudne trditve, kot je npr. ta, da so vsi dosežki prejšnjega stoletja povezani v poe-

ziji z impresionizmom, v prozi z realizmom in v dramatikii z naturalizmom. To pa nikakor ne ustreza resnici, ker je bilo obdobje na prehodu stoletja tako neenotno in tako polno različnih struj, predvsem pa pisateljev tako različne ustvarjalne moči, da tega nikakor ne moremo poenostaviti na tri ozko omejene izrazne stile.

V eseju »Osnovnye napravlenija v mežvoennoj slovenskoj literature« E. I. Rjabova najprej na kratko opisuje literarne smeri tistega časa, nato pa se podrobneje ustavlja ob posameznih avtorjih (Bevk, Kozak, Finžgar, ... Župančič, Albrecht, Golia ...), daje kratke, a večkrat nepodkrepljene sodbe, dovolj strpno govori o katoliškem krogu in o predstavnikih kozmičnega ekspresionizma, omenja njihovo protivojno usmerjenost (Podbevšek, Jarc ...), se podrobneje ustavlja ob skupini okrog »Mladine« (Kosovel), ob predstavnikih socialne poezije in revolucionarnega protesta (Seliškar, Klopčič ...), ob marksističnih kritikih (Brnčič, Zihlerl, Kreft). Pri vseh pa išče realizem, čeprav opaža tudi nacionalno in socialno zaostrena vprašanja v delu posameznih avtorjev.

M. I. Ryžova objavlja v knjigi tri eseje: »Realizm France Bevka«, »Tvorčeskij put' Alojza Gradnika« in »Žizn' i tvorčestvo Prežihova Voranca«. V vseh treh je kratek življenjepis avtorjev, nato pa kronološko obravnava posamezna njihova dela. V prvem eseju o Bevku poudarja njegovo namerno prikrito, a kljub temu ostro obsodbo fašističnega terorja, preleti vsa boljša dela, podrobneje pa se ustavlja ob njegovih najpomembnejših delih (Muka gospe Vere, Znamenja na nebu, Kaplan Martin Čedermac, Iskra pod pepelom ...); govori tudi o njegovem delovanju v vojnem in povojnem času, posebej pa omenja dela, namenjena mladini. Ustvarjalna aktivnost, čut za ostre socialne konflikte, dobre psihološke analize, predvsem pa resnična človeška prizadetost in objektivnost so po mnenju avtorice njegove najboljše lastnosti.

Drugi esej je posvečen Alojzu Gradniku. Naštevava vse poglavitne teme njegove poe-

¹ Zarubežnye slavyanskije literatury. XX vek. Moskva 1970. Str. 434 + (II).